

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ 1821
ΚΑΙ ΤΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ

Πρόεδρος : Νικόλαος Μέρτζος
Αντιπρόεδρος : Χαράλαμπος Παπαστάθης
Γεν. Γραμματεύς : Τερέζα Πεντζοπούλου-Βαλαλᾶ
Ταμίας : Θεόδωρος Δαρδαβέσης
Έφορος Βιβλιοθήκης : Ιωάννης Κολιόπουλος
Σύμβουλοι : Κωνσταντίνος Βαβούσκος
 Βασίλειος Πάππας
 Άθανάσιος Καραθανάσης
 Χαράλαμπος Νάσλας

© Copyright: ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ISBN: 978-960-7265-71-5

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΑΝ. ΒΑΒΟΥΣΚΟΣ

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ 1821
ΚΑΙ ΤΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ

ΛΟΓΟΣ ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΟΣ
ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΕΟΡΤΗΣ ΤΗΣ 25ΗΣ ΜΑΡΤΙΟΥ
ΕΚΦΩΝΗΘΕΙΣ ΕΝ ΤΗΣ ΑΙΘΟΥΣΗΣ ΤΕΛΕΤΩΝ
ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
2007

Μέ τὴν ναυμαχίαν τοῦ Ναυαρίνου δὲν ἐτερματίσθη ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις, οὔτε μὲ τὴν ἀπόβασιν τῆς ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Maison γαλλικῆς στρατιᾶς εἰς τὴν Πελοπόννησον, πρὸς ἐκδίωξιν τοῦ Ἰμπραήμ Πασᾶ, διότι αὐτός, μὲ τὸν ὑπὸ Γάλλων ἀξιωματικῶν ὁργανωθέντα αἰγυπτιακὸν στρατόν, ἔξηκολούθει νὰ ἀλωνίζῃ αὐτήν. Εἶναι δὲ Ρωσοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1828, ὃ ὅποιος ἔλυσεν ὁριστικῶς τὸ θέμα τῆς ἐπαναστατημένης Ἑλλάδος. Ὁντως, διὰ τοῦ ἄρθρου 10 τῆς συνθήκης τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἡ νικήτρια τοῦ πολέμου Ρωσία ἐπέβαλεν εἰς τὴν Ὁθωμανικὴν Αὐτοκρατορίαν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος. Ο τότε πρωθυπουργὸς τῆς Ἀγγλίας Gladston ἐχαρακτήρισεν αὐτὸ τὸ ἄρθρο 10 ώς τὸ διεθνὲς συμβόλαιον περὶ ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος.

Ἡδη ἀπὸ τοῦ 1822, δηλαδὴ ἀπὸ τῆς ἐν Ἐπιδαύρῳ Α' Ἐθνικῆς τῶν Ἑλλήνων Συνελεύσεως ἡκούσθησαν φωναί, μεταξὺ ἄλλων καὶ τοῦ γνωστοῦ Ἀδαμαντίου Κοραῆ, ὡς πρὸς τὴν Ἐπαναστατημένην Ἑλλάδα, διὰ νὰ τεθῇ ζήτημα ἐκκλησιαστικῆς αὐτονομίας ἔναντι τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, εἰς τὸ ὅποιον ὑπήργοντο αἱ Ἱεραὶ Μητροπόλεις τῶν ἐπαναστατημένων περιοχῶν, τῶν ὅποιων, ἄλλωστε, ἡ ἐπικοινωνία μὲ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον εἶχε λόγῳ τῆς ἐπαναστάσεως ἀποκοπῆ. Εἰς αὐτὸ τὸ γεγονός ὀφείλεται καὶ τὸ ὅτι ἡ Προσωρινὴ Διοίκησις ἤρχισε νὰ νομοθετῇ ὡς πρὸς αὐτάς, δημιουργοῦσα κατάστασιν de facto αὐτοδιοικήσεως αὐτῶν.

Λόγῳ ὅμως τῶν μεταπτώσεων τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων, πότε ἐνθαρρυντικῶν πότε ἀποθαρρυντικῶν, τὸ ζήτημα παρεμερίσθη διὰ νὰ τεθῇ ἐπὶ τάπτητος ἀργότερον εἰς τὴν ἐν Τροιζῆνι Γ' τῶν Ἑλλήνων Ἐθνικὴν Συνέλευσιν, τὸν Μάϊον τοῦ 1827. Τονίζω, ἐπ' εὐκαιρίᾳ, τὰς μεγαλειώδεις προσπαθείας, αἱ ὅποιαι εἶχον προηγηθῆ, δηλαδὴ τὴν τῆς μάχης τῆς Γραβιᾶς ὃπου ἥρως ἀνεδείχθη ὁ Ὄδυσσεὺς Ἀνδροῦτσος, τὴν τῆς μάχης τῆς Ἀράχωβας, ἐνθα ἔλαμψεν ἡ στρατηγικὴ ἴκανότης τοῦ Γεωργίου Καραϊσκάκη, τὴν τῆς μάχης τῶν Δερβενακίων, ἐνθα διέπρεψεν ἡ στρατηγικὴ ἰδιοφυΐα τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη, τὴν τῆς ναυμαχίας τοῦ Γέροντα, ἐνθα διέπρεψεν ἡ ναυτικὴ τόλμη καὶ δεξιότης τοῦ ναυάρχου Ἀνδρέου Μιαούλη καὶ τῶν πληρωμάτων τῶν πολεμικῶν μας πλοίων. Τονίζω ἴδιαιτέρως τὰς περιπτώσεις τῆς προσωπικῆς ἀνδρείας καὶ τόλμης τῶν πυρπολητῶν Κανάρη, Πιτίνου καὶ Παπανικολῆ. Προηγήθη, βεβαίως, πάντων αὐτῶν ἡ ἥρωϊκὴ συμπεριφορὰ τῶν Σουλιωτῶν, τῶν ὀνυποτάκτων αὐτῶν καὶ ἀγερώχων πολεμιστῶν τῆς φάρας τῶν Τζαβελαίων, τῶν Μποτσαραίων καὶ τῶν Δρακαίων, μεταξὺ τῶν ὅποιων ἴδιαιτέρως μνημονεύω τὸν Μάρκον Μπότσαρην, δ ὅποιος, εἰς μίαν τολμηρὰν

έξόρμησίν του εἰς τὸ Κεφαλόβρυσον Εύρυτανίας, ἔχασε τὴν ζωήν του εἰς τὸν ἀνθὸν τῆς ἡλικίας του. Ἡ ἀδελφή του ἡ Μάρα κατὰ τὴν ἀφίξιν τῆς σοροῦ του εἰς τὸ Καρπενήσι τοῦ εἶπε: Δὲν σὲ κλαίω ἀδελφέ μου δχι διότι δὲν θέλω νὰ σὲ κλάψω, ἀλλὰ διότι δὲν ἔχω πλέον δάκρυα. Ἀπὸ μικρὸ κορίτσι συνεχῶς κλαίω! Δὲν ἔχω πλέον δάκρυα.

Δὲν δύναμαι ὅμως νὰ παραλείψω, καὶ δι’ αὐτὸ τονίζω ίδιαιτέρως, τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν τόλμην ἄχρι θανάτου τῶν αἰλοικῶν τοῦ ἀγῶνος, οἱ ὁποῖοι αὐτοβούλως καὶ αὐτονοήτως ἀνέλαβον πρωτοβουλίας εἰς τὸν μεγάλον ἐθνικὸν ἄγῶνα. Ὁ Ἀθανάσιος Διάκος εἰς τὴν Ἀλαμάναν, ὁ Γρηγόριος Δικαῖος (Παπαφλέσσας) εἰς τὸ Μανιάκι, ὁ ἐπίσκοπος Ρωγῶν Ἰωσήφ, κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου, τοῦ, κατὰ Ἰμπραήμ, ταπεινοῦ «φράκτου», τὸν ὁποῖον ὁ Κιουταχῆς ἐπὶ ἔτη ματαίως ἡγωνίζετο νὰ καταρρίψῃ.

Τὸ 1827 ἐτέθη ἐπισήμως πλέον ἐπὶ τάπητος ἡ ἐκκλησιαστικὴ μεταρρύθμισις δι’ ἀποφάσεως τῆς Γ’ Ἐθνικῆς τῶν Ἑλλήνων Συνελεύσεως. Ὡρίσθη πενταμελῆς ἔξ ἀρχιερέων ἐπιτροπή, ἀπάντων ἐκ Πελοποννήσου, διὰ τὴν σύνταξιν κανονισμοῦ, ρυθμίζοντος προσωρινῶς τὰ τῆς διοικήσεως τῆς ἐκκλησίας. Ἡ ἐπιτροπὴ αὗτη διμως, συγκειμένη ἐκ τῶν ἀρχιερέων Κορίνθου Κυριλλοῦ, Τριπόλεως Δανιήλ, Ρέοντος Διονυσίου, Ἀνδρούσης Ἰωσήφ καὶ Βρεσθένης Θεοδωρήτου, ἐνεργοῦσα ἀντιθέτως πρὸς τὰς προθέσεις τῆς πολιτικῆς ἔξουσίας, ἀπέκρουσεν διμοφώνως τὸ αὐτοκέφαλον καθεστώς, δραξαμένη δὲ τῆς εὐκαιρίας, διεδήλωσε τὴν προσήλωσίν της πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον διὰ τῆς ἔξῆς βαρυσημάντου διακηρύξεως: ἐπειδὴ πάντες ἡμεῖς, ἔξαιρέτως δὲ οἱ τοῦ ἴεροῦ αἱρήσονται τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, οὐκ ἐγνωρίσαμεν ἄλλην μητέρα, εἰμὶ τὴν Μεγάλην ἐκκλησίαν, οὔτε ἄλλον Κυριαρχην, εἰμὶ τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, καθ’ ἃ καὶ ὁ μεγαλόφρων αὐτῆς Πατριάρχης Γρηγόριος, πρὸ δὲ τοῦτο, οὐκ ἐφεῖται ἡμῖν ἀποσπασθῆναι ἀπ’ αὐτῆς καὶ ἀποσκιρτῆσαι, ἀλλ’ οἱ εὐρισκόμενοι κατὰ τὴν Ἐλλάδα ἀρχερεῖς, ἔνοιμενοι ἐν πνεύματι, κυβερνήσωμεν, διστηνόντες τὰς ἐμπεπιστευμένας ἡμῖν ἐκκλησίας, μηδὲ σχίσμα ἡ διαιρέσιν ἐμποιοῦντες εἰς τὴν πνευματικὴν ἡμῶν ἐνότητα καὶ ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν.

Τελικῶς διμως, δταν ἡ Ἐλλὰς κατέστη ἀνεξάρτητος, ἡ βαυαρικὴ ἀντιβασιλεία τοῦ νεαροῦ βασιλέως Ὀθωνος ἔξέδωσε τὸ Β.Δ. τῆς 1ης Αὐγούστου 1833, μὲ τὸ διοῖον ἵδρυσε τὴν ἀποκληθεῖσαν ἐκκλησίαν τοῦ Βασιλείου τῆς Ἐλλάδος. Ἡ ἵδρυσις αὗτη ἐγένετο βάσει τοῦ ρωσικοῦ προτύπου, ἀλλὰ καὶ τῶν κονσιτορίων (καταστατικῶν) τῶν διαμαρτυρομένων ἐκκλησιῶν τῆς Γερμανίας, τὰ διοῖα εἰσήγαγεν διμίστρος (ύπουργός) ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης Georg Ludwig von Maurer. Δι’ αὐτοῦ, ὡς παρετηρήθη εἰς τὴν ἐπιστήμην, ἡ ὅλη ρύθμισις ἐγένετο μὲ δυτικὰ ἀντιορθόδοξα μέτρα. Τὸ γεγονός αὐτὸ δὲν παρῆλθεν ἀπαρατήρητον εἰς τὴν Χερσόνησον τοῦ Αἴμου, διότι, πράγματι, οἱ

εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν Αὐτοκρατορίαν ὑπάρχοντες Βούλγαροι ἡθέλησαν νὰ ἐκμεταλλευθοῦν αὐτὸ τὸ γεγονὸς διὰ τὴν ἴδιαν τῶν περίπτωσιν, δηλαδὴ διὰ ἴδιαν τῶν ἐκκλησιαστικὴν ἀνεξαρτησίαν. Ἡδη ἀπὸ τοῦ 1830 ἐμφανίζονται σχετικαὶ κινήσεις καὶ αἰτήσεις πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, ὡς προκύπτει καὶ ἀπὸ τὸν τύπον τῆς ἐποχῆς. Παραθέτω σχετικὴν περίπτωσιν: Βούλγαρος ἐπίσκοπος, εὐρισκόμενος ἐν ἐπισκέψῃ εἰς Ἀθήνας καὶ ἵερουν γήσας εἰς τὴν Μητρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν, δὲν ἔμνημόνευσε τοῦ ὀνόματος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου. Αὐτὸ πληροφορηθεὶς ὁ ἀρχιμανδρίτης Θεόκλητος Φαρμακίδης, ὁ κύριος ἐργάτης, ἀπὸ ἐλληνικῆς πλευρᾶς, τῆς αὐτογνωμόνου ἀνακηρύξεως τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας ὡς αὐτοκεφάλου, ὡς προκύπτει καὶ πάλιν ἀπὸ τὸν τύπον τῆς ἐποχῆς, ἐξῆλθεν εἰς τὰς ὄδοὺς πυνθανόμενος περὶ τοῦ γεγονότος καὶ ἐπανελθών οἵκοι εὑρέθη τὴν ἐπομένην νεκρός. Προφανῶς ἔσκασε διὰ τὸ πᾶς Βούλγαρος ἐπίσκοπος ἐτόλμησεν ἐν μέσαις Ἀθήναις νὰ ἀγνοήσῃ τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην, τὸν ὅποιον αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Φαρμακίδης συνήργησεν ὥστε νὰ ἀποβληθῇ ἐξ Ἑλλάδος.

Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον δὲν ἀνταπεκρίθη εἰς τὰς διαφόρους ἀποπείρας τῶν βιολγαριῶν ἀρχῶν περὶ παραχωρήσεως αὐτοκεφάλου καθεστῶτος, διότι ἐφήρμοξε τὸν κανόνα τοῦ Φωτίου τοῦ Μεγάλου, ὁ δποῖος προέκυπτεν ἀπὸ τὴν ἀπάντησιν τὴν ὅποιαν αὐτὸς ἔδωκεν εἰς τὸν τότε Πάπαν τῆς Ρώμης Νικόλαον, ὁ δποῖος ἐποίει ἕαυτὸν αὐτοκράτορα ὅλου τοῦ κόσμου, καὶ ὁ δποῖος κανὼν διελάμβανεν ὅτι διὰ νὰ γίνη μία Ἐκκλησία αὐτοκέφαλος θὰ πρέπει αὐτὴ νὰ ὑπάρχῃ ἐντὸς ἀνεξαρτήτου κράτους, γεγονὸς τὸ δποῖον δὲν συνέβαινεν ἐκείνην τὴν ἐποχὴν με τὴν Βουλγαρίαν, ἡ δποία ἦτο μία ἐπαρχία τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας.

Τοιουτορόπως, παρ’ ὅλον ὅτι καὶ ὁ κλῆρος τῆς ἐπαναστατημένης Ἑλλάδος ἀπέκρουσε τὸ αὐτοκέφαλον, ἡ Ἑλλὰς ἡ δποία τότε ἐσύρθη εἰς μίαν πολιτικὴν, ἡ δποία ἦλθεν εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, παρ’ ὅλον ὅτι ὁ τότε Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ἦτο λίαν εὐνοϊκῶς διακείμενος πρὸς ἀποδοχὴν τυχὸν αἰτήσεως πρὸς παροχὴν αὐτοκεφάλου καθεστῶτος, καὶ πρὸς τὴν Ρωσίαν, πρὸς αὐτὴν δημως, οὐχὶ μόνον διὰ τοὺς ἐκκλησιαστικούς, ὡς ἄνω, λόγους, ἀλλὰ καὶ διὰ λόγους πολιτικούς. Τὸ 1846, ὁ τότε πρωθυπουργὸς Ἰωάννης Κωλέτης, Ἡπειρώτης καὶ, ὡς ἐκ τούτου, Ἑλλην ἀλυτρωτὸς τότε, εἰς λόγον του εἰς τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν (τὴν Βούλγαρην τῆς ἐποχῆς) ἐδήλωσεν ὅτι ἡ ἔξωτερη πολιτικὴ τῆς Ἑλλάδος θὰ συνίσταται εἰς τὴν πραγμάτωσιν τῆς Μεγάλης Ἰδέας.

Ἡ πολιτικὴ αὕτη ἦλθεν εἰς εὐθεῖαν ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ρωσικὴν πολιτικὴν, ἡ δποία ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς Μεγάλης Αἰκατερίνης ἀπέβλεπεν, ἐκδηλωθεῖσα καὶ μὲ τὰ ὀρλωφικὰ (εἰς τὰ δημοτικὰ ἀνεδείχθη ὁ ναυμάχος Λάμπρος Κατσώνης), εἰς τὴν κατάληψιν τοῦ Βοσπόρου, Προποντίδος καὶ Ἑλλησπόντου καὶ φυσικὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἦτοι ἀπέβλεπεν εἰς ἐδάφη, τὰ

δοποῖα ἥδη, διὰ τῆς Μεγάλης Ἰδέας, προγραμματίζει ώς ἵδια ἡ Ἑλλάς. Πολὺ ἀργότερον τὸ 1915 ὅταν ἡ Ἑλλὰς ἐβολιδοσκοπήθη ὑπὸ τῶν δυνάμεων τῆς Ἀντάντ (Ἀγγλίας, Γαλλίας) νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὸν ἀρξάμενον Α΄ Παγκόσμιον πόλεμον, ἐνισχύουσα ἀπὸ ἔνορᾶς τὴν ναυτικὴν ἐπιχείρησιν αὐτῶν κατὰ τῆς Κωνσταντινούπολεως, ὁ Τσάρος Νικόλαος ἀπηύθυνε τὸ ἔξῆς τηλεγράφημα εἰς τὸν βασιλέα Κωνσταντίνον (τὸ ὅποιον ἀπεκάλυψεν ἀργότερον ἡ ἐπικρατήσασα εἰς τὴν Ρωσίαν μπολσεβικὴ Ἐπανάστασις τοῦ 1917). Σὲ συμβουλεύω ὡς ἔξαδελφος καὶ σὲ διατάξω ὡς Τσάρος νὰ μὴ ἐπιχειρήσῃς κατὰ τῆς Κωνσταντινούπολεως, διότι αὕτη εἶναι τὸ ἀντικείμενον τῶν ἐπιδιώξεών μας. Ἐκτοτε, ἔπαυσε πᾶν ἐνδιαφέρον διὰ τὴν Ἑλλάδα τῆς Ρωσίας, ἡ ὅποια ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ναυμαχίαν τοῦ Ναυαρίνου καὶ ἐπέβαλεν εἰς τὴν Ὁθωμανικὴν Αὐτοκρατορίαν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος, καθ' ἣν στιγμὴν μάλιστα, κατὰ τὴν ὅποιαν ὑπῆρχε ρωσικὸν κόμμα εἰς τὴν Ἑλλάδα μὲ ἀρχηγόν, τὸν ἀρχιστράτηγον τοῦ Ἀγῶνος, τὸν Θεόδωρον Κολοκοτρώνην, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ στραφῇ κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ἐναγκαλίζομένη λαόν, δ ὅποιος εἶχεν ἔξαφανισθῇ ἐν τῆς βαλκανικῆς σκηνῆς ἥδη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου Β΄ τοῦ Βουλγαροκτόνου.

Ἐν τῷ μεταξύ, ἡ διακοπὴ τῶν σχέσεων πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, ἡ ὅποια ἐπηρκολούθησε μετὰ τὴν αὐτογνώμονα ἀνακήρυξιν τῆς αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, διότι τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον δὲν ἔνηργησεν, ὡς ἐνήργησεν ἀργότερον, κατὰ τῶν Βουλγάρων καὶ Ρουμάνων, εἰς τοὺς ὅποιους ἡρνήθη πᾶσαν συζήτησιν περὶ αὐτοκεφάλου ἐκκλησιαστικοῦ καθεστώτος, ἐπέφερε διχασμὸν εἰς τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας, μὲ πολλὰ καὶ σημαντικὰ ἐπεισόδια. Κατόπιν τούτων, ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς αὐτοαποκληθείσης Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἀπεφάσισε νὰ παρακαλέσῃ τὴν ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν νὰ διαμεσολαβήσῃ εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῶν μετὰ τῆς μητρὸς Ἐκκλησίας σχέσεων, ἐπιδεικνύουσα ἔμπρακτον μεταμέλειαν, δι’ ὃσα συνέβησαν τὸ 1833 (τὸ πρὸς τὴν Κυβέρνησιν ἔγγραφον τῆς Ἱερᾶς Συνόδου περοιεῖχε τὰ ἔξῆς: ὅπως ἔξαιτήσητε παρὰ τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας τὴν ἐπιδοκιμασίαν τῆς θεσμοθεσίας ταύτης καὶ τὰς Ἱεράς εὐχάς καὶ εὐλογίας τῆς Αὐτοῦ Παναγιότητος). Ἡ Κυβέρνησις δόντως παρενέβη διὰ τὴν ἄρσην τῆς καταστάσεως ταύτης μὲ αἵτησιν ὅπως τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἀποδεχθῇ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος ὡς ἐν Χριστῷ ἀδελφήν, μὲ πλήρη σεβασμὸν ὡς πρώτῳ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας τῶν Ὁρθοδόξων ποιμενάρχῃ καὶ πνευματικῷ πατρῷ.

Κατόπιν τούτων, ἔξεδόθῃ ἐπὶ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἀνθίμου Δ΄ ὁ Πατριαρχικὸς καὶ Συνοδικὸς Τόμος ἀπὸ 28ης Ἰουνίου 1850, ὁ ὅποιος παρεχώρησεν αὐτοκέφαλον καθεστώς κανονικῶς, χωρὶς ὅμως νὰ ἀναγνωρίσῃ τὸ διάστημα μεταξὺ 1833 καὶ 1850, τὸ ὅποιον ἐθεωρήθη πραξικοπηματικόν.

Ἐν τῷ μεταξύ ἡ Ρωσία, ὡς ἐλέχθη, ἀπογοητευμένη ἀπὸ τὴν σημειωθεῖσαν

στάσιν τῆς Ἑλλάδος, γλυπτρᾶ σιγὰ-σιγά, ἀλλὰ σταθερῶς πρὸς τὴν Βουλγαρίαν. Τὸ 1846, ὡς ἐλέχθη, δὲ Ἰωάννης Κωλέττης τάσσεται ὑπὲρ τῆς πραγματώσεως τῆς Μεγάλης Ἰδέας. Τὸ γεγονός αὐτὸ προκαλεῖ καὶ τὴν Μεγάλην Βρετανίαν, ἥ δοποίᾳ ἐπίσης, ἐν τῷ μεταξύ, εἶχε κηρυχθῆ ὑπὲρ τῆς ἀκεραιότητος τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Θῦμα τῆς πολιτικῆς αὐτῆς πίπτει δὲ βασιλεὺς Ὀθων, θιασώτης τῆς Μεγάλης Ἰδέας.

Τὸ 1871, ὁ σουλτάνος, ὑπὸ τὴν σταθερὰν πίεσιν τῆς Ρωσίας, ἥ δοποίᾳ ἡσκήθη διὰ τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν κόμητος Ἰγνατιεφ, ἔξεδωσε φιλιμάνιον, μὲ τὸ δοποῖον ἀνεγνώριζεν αὐτόνομον Βουλγαρικὸν Ἐκκλησίαν, ἐντὸς τῆς Ὀθωμανικῆς του Αὐτοκρατορίας ὑπὸ τὴν μορφὴν Ἐξαρχίας (ἀπέφυγε νὰ τὴν ἀναγνωρίσῃ ὑπὸ μορφὴν Πατριαρχείου διὰ νὰ μὴ μειώσῃ τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην). Ἡ ἀναγνώρισις ἀφεώρα εἰς τὸ βιλαέτιον τοῦ Δουνάβεως, δηλαδή, οὐσιαστικῶς, εἰς τὴν σημερινὴν ἄνω Βουλγαρίαν, μὲ ἔξαίρεσιν ὧρισμένων πόλεων καὶ χωρίων, τῶν δοποίων ἀνεγνώριζε τὸν καθαρῶς ἐλληνικόν των χαρακτῆρα. Ἡ Φιλιππούπολις π.χ. μέχρι τὸ 1818 ἦτο καθαρῶς ἐλληνικὴ πόλις, διότι τὸν πρῶτον Βούλγαρον κάτοικόν της ἀπέκτησε τότε, δύναμι τσαλίκοφ, καὶ τὸ 1850 εἶχε μόλις δέκα δικτὼ βουλγαρικὰς οἰκογενείας. Καθαραὶ ἐλληνικαὶ πόλεις ἦσαν βεβαίως ἥ Ἀγχίαλος, ἥ Σωζόπολις, ὁ Πύργος, ἥ Βάρονα, τὸ Καβακλή, (ἥ ἀρχαία Βερόη). Περιττόν, βεβαίως, νὰ εἴπω διτὶ εἰς τὴν Ἀγχίαλον, τὴν Σωζόπολιν, τὴν Μεσημβρίαν, ζοῦν σήμερον χιλιάδες Ἑλλήνων, διμιούντων ἀπταίστως τὴν ἐλληνικήν. Εἰς δὲ τὰ δρεινὰ τῆς Φιλιππούπολεως καὶ τοῦ Σλίνεν μερικαὶ χιλιάδες Σαρακατσαναίων, ἐγκατασταθέντων ἐκεῖ ἀπὸ τὰ χρόνια τοῦ Κατσαντώνη. Ὁ Σέρβος ιστορικὸς Jovan Cvijic ἀπέδωσεν ὡς ἔξης, εἰς βιβλίον του ἐκδοθὲν εἰς τὸ Παρίσι τὸ 1918 (εἰς τὴν γαλλικὴν βεβαίωσ) ὑπὸ τὸν τίτλον Ἡ Βαλκανικὴ Χερσόνησος, τὴν ἑθνολογικὴν κατάστασιν εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας: Πρὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ βουλγαρικοῦ Κράτους τὸ 1878, οἱ Ἑλληνες κατοικοῦσαν εἰς πυκνάς μάζας τὴν κοιλάδα τοῦ Ἐβρου ἔως τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ ἐπέκεινα, ὅπως ἐπίσης τὰ κατοικούμενα μέρη βιορείως τῆς Ροδόπης. Ἐδέσποζον ἐπίσης εἰς τὴν ἀκτὴν τοῦ Εὐξείνου Πόντου ἀπὸ τὸν Βόσπορον μέχρι τὸ δέλτα τοῦ Δουνάβεως.

Μὲ τὸ ἄρθρον 6 ὅμως αὐτοῦ τοῦ φιλιμανίου ἐπετράπη ὅπως, ὅπου, ἐκτὸς τῆς βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας, οἱ Βούλγαροι ἡδύναντο νὰ ἀποκτήσουν τὴν πλειοψηφίαν τῶν 2/3 οἰουδήποτε ναοῦ, αὐτὸς δὲ ναὸς θὰ προσηρτάτο εἰς τὴν Ἐξαρχίαν.

Κατόπιν τούτου, οἱ Βούλγαροι ἐπεδόθησαν εἰς ἀγῶνα καταλήψεως ὅσων ἡδύναντο περισσοτέρων ναῶν νοτίως τοῦ βιλαετίου τοῦ Δουνάβεως, δηλαδὴ νοτίως τῶν ὁρίων τῆς Εξαρχίας, κατὰ τρόπον ὅστε αὐτοὶ νὰ προσαρτηθοῦν εἰς τὴν Ἐξαρχίαν, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν μεγέθυνσιν αὐτῆς καί, κατὰ συνέπειαν, τὴν μεγέθυνσιν τῆς Βουλγαρίας.

Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ὀντέδρασεν ἀποφασιστικῶς. Συνεκάλεσε διορθόδοξον σύνοδον, ἡ ὁποία κατεδίκασε τὴν βουλγαρικὴν Ἐκκλησίαν ως σχισματικήν. Ἐκεῖνο ὅμως τὸ ὅποιον ἔχει σημασίαν εἶναι ὅτι αὐτὴ ἡ προσπάθεια τῶν Βουλγάρων προσέκρουσεν εἰς τὴν ἀντίστασιν τῶν κατοίκων τῶν νοτίως τῆς Ἐξαρχίας περιοχῶν, δηλαδὴ τῶν κατοίκων τῆς Μακεδονίας κυρίως καὶ τῆς Θράκης. Ἡ ἀντίστασις αὕτη εἶναι γνωστὴ ως Μακεδονικὸς Ἀγών, διότι οἱ πληθυσμοὶ τῶν περιοχῶν αὐτῶν, ἐλληνικοὶ ὅντες, κατὰ συντριπτικὴν πλειοψηφίαν, ὑπερασπίσθησαν τοὺς ναούς των καὶ τὰ σχολεῖα των μὲ συγκυνητικὴν καρτερίαν καὶ δύναμιν, κραταιώσαντες τὴν ἐλληνικότητά των. Ἀπομνημονεύματα διαπρεπῶν μακεδονομάχων, αληρικῶν καὶ λαϊκῶν, ἔξεδωσεν ἡ Ἐταιρεία μας, Μακεδονικῶν Σπουδῶν. Συνεπῶς, τὸ λεγόμενον ὅτι ὁ Μακεδονικὸς Ἀγών ἔλαβε χώραν μεταξὺ 1904-1908 δὲν εἶναι ἀληθές, διότι τὴν περίοδον αὐτὴν χαρακτηρίζει ἡ ἀνεπίσημος ἐπέμβασις τῆς Ἑλλάδος διὰ τῆς ἀποστολῆς ἀξιωματικῶν καὶ ὑπαξιωματικῶν τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ ναυτικοῦ ως καὶ ἀπλῶν πολιτῶν εἰς τὴν Μακεδονίαν πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ἀπὸ τεσσαρακονταετίας μαχομένου Μακεδονικοῦ Ἐλληνισμοῦ.

Τὸ 1878 ἔξεργάγη νέος Ρωσοτουρκικὸς πόλεμος, ἀκριβῶς πενήντα ἔτη μετὰ τὸν πρῶτον τοῦ 1828. Αὐτὴν τὴν φορὰν ὅμως ἡ Ρωσία, ἡ φιλελληνικὴ τοῦ 1828, ἐμφανίζεται φιλοβουλγαρική. Νικήτρια καὶ πάλιν τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας ἐπιβάλλει εἰς αὐτὴν διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Ἀγίου Στεφάνου, ἐκ τοῦ ὅμωνύμου ἀλιευτικοῦ ἐλληνικοῦ ἐπὶ τῆς θρακικῆς παραλίας τῆς Προποντίδος χωρίου, ὅπου ἐγκατέστησε τὸ στρατηγεῖον του ὁ ἀρχιστράτηγος τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ Μέγας δούξ Νικόλαος, ἀδελφὸς τοῦ Τσάρου, τὴν 3ην Μαρτίου 1878, τὴν ἐκχώρησιν τεραστίων ἐδαφῶν πρὸς ἵδρυσιν νέου κράτους, τοῦ βουλγαρικοῦ. Τὰ σύνορά του εἶναι πρὸς βιορρᾶν ὁ Δούναβις καὶ πρὸς νότον ὁ Ἀλιάκμων, ἐνῶ πρὸς δυσμάς περιελάμβανε καὶ τὴν περιοχὴν Κορυτσᾶς. Πρόκειται διὰ τὴν Μεγάλην Βουλγαρίαν (εἰς τὴν βουλγαρικὴν Velika Bulgaria), διὰ τὴν ὁποίαν οἱ Βούλγαροι οὕτε οραίδα αὔματος ἔχουσαν. Τοὺς τὴν προσέφερεν ἔτοιμον ἡ Ρωσία. Λόγῳ τῆς σημασίας τὴν ὁποίαν εἶχε διὰ τὴν ἐποχὴν ἡ συνθήκη αὕτη, μνημονεύεται πάντοτε ἀπὸ τοὺς ίστορικοὺς καὶ προσφάτως καὶ ἀπὸ αὐτὸν τὸν πρώην ὑπουργὸν Ἐξωτερικῶν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς τὸν Κίσσινγκερ (ὁ ὁποῖος εἶναι καθηγητὴς εἰς τὸ πανεπιστήμιο τοῦ Harvard τῶν Η.Π.Α.).

Τὸ γεγονός ἐδημιούργησε σάλον εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἡ Μεγάλη Βρετανία ἀνησυχήσασα διὰ τὴν κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον κάθιδον οὖσαστικῶς τῆς Ρωσίας εἰς τὴν Μεσόγειον, ὅπόθεν διήρχετο ἡ αὐτοκρατορικὴ γραμμὴ αὐτῆς πρὸς τὰς ἀποικίας της, προεκάλεσε, μετὰ ἀπὸ μίαν ναυτικὴν ἐπίδειξιν εἰς τὴν Προποντίδα, τὴν σύγκλησιν διεθνοῦς συνεδρίου πρὸς ἔξέτασιν τοῦ θέματος, τὸ ὅποιον, πράγματι, συνεκλήθη εἰς τὸ Βερολίνον, πρωτεύουσαν τῆς ἡνωμένης πλέον Γερμανίας, μετὰ τὸν γαλλοπρωσικὸν πόλεμον τοῦ 1870,

πρωθυπουργούντος τοῦ Otto von Bismarck.

Τὸ συνέδριον τοῦ Βερολίνου, συνελθόν κατὰ μῆνα Ιούλιον, ἀνεκάλεσε τὴν συνθήκην τοῦ Ἀγίου Στεφάνου καὶ, ἀντ' αὐτῆς, κατήρτισε νέαν συνθήκην, τὴν τοῦ Βερολίνου, διὰ τῆς δοπίας ἀντὶ τῆς Μεγάλης Βουλγαρίας, ἵδρυθη ἐν μικρὸν βουλγαρικὸν πριγκηπᾶτον ὑποτελὲς εἰς τὸν σουλτάνον, περιλαμβάνον τὰ ἐδάφη τῆς σημερινῆς βορείου Βουλγαρίας, καὶ μίαν αὐτόνομον περιοχήν, περιλαμβάνουσαν τὰ ἐδάφη τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας. Ἀξία λόγου, ἐπὶ τοῦ προκειμένου, εἶναι ἡ ἐπανάστασις τῶν Μακεδόνων, κατὰ τὸ αὐτὸν ἔτος 1878, ὡς διαμαρτυρία κατὰ τῆς συνθήκης τοῦ Ἀγίου Στεφάνου. Ἐπανάστασις καλύψασα τὸν εὐρὺ μακεδονικὸν χῶρον, ἀπὸ τοῦ Λιτοχώρου ἕως τὴν Πελαγονίαν, ἔχουσα ἐπικεφαλῆς τὸν δραστήριον ἐπίσκοπον Κίτρους Νικόλαον Λούσην, ἐκ Φιλιππούπολεως καταγόμενον, καὶ ἄλλους Δυτικομακεδόνας, ὡς ὁ Ἰατρὸς ἐκ Λιτοχώρου Κοροβάγκος.

Ἀξιον ἐπίσης σημειώσεως εἶναι ὅτι κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 19ης Ιουνίου 1878 εἰς τὸ Βερολίνον, ὡς προκύπτει ἀπὸ τὰ ἐπίσημα πρακτικὰ τοῦ γαλλικοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν, δ ὑπουργὸς Ἐξωτερικῶν τῆς Μεγάλης Βρετανίας μαρκήσιος τοῦ Salisbury ἐδήλωσεν ὅτι ἡ Μακεδονία καὶ ἡ Θράκη εἶναι τόσον ἐλληνικαί, ὅσον καὶ ἡ Κρήτη, καὶ ὅτι, ἐν συνεχείᾳ, διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Ἀγίου Στεφάνου ἐνεκλωβίσθησαν εἰς τὴν Βουλγαρίαν τεράστιαι μᾶζαι ἐλληνικοῦ πληθυσμοῦ.

Μετ' οὐ πολύ, τὸ 1885, τὸ βουλγαρικὸν πριγκηπᾶτον εἰσέβαλε στρατιωτικῶς εἰς τὴν Ἀνατολικήν Ρωμυλίαν καὶ προσήρτησεν αὐτὴν εἰς αὐτό.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ὁ Μακεδονικὸς Ἀγών ἐμαίνετο εἰς τὰς περιοχὰς Θεσσαλονίκης, μὲ κέντρον τὸν βάλτον τῶν Γιαννιτσῶν, καὶ Μοναστήριου, μὲ κέντρον τὰ Κορέστεια, ὅπου καὶ ἔδρασεν ἴδιαιτέρως ὁ μητροπολίτης Καστορίας Γερμανὸς Καραβαγγέλης.

Σημειωτέον ὅτι ὁ Μακεδονικὸς Ἐλληνισμὸς δὲν περιῳρίζετο μόνον εἰς τὴν διὰ τῶν ὅπλων ἀμυναν τοῦ πατρίου ἐδάφουν. Ἐνίσχυσε τὴν παιδείαν, τὴν ἐλληνικήν του παιδείαν. Εἰς τὴν αἴθουσαν αὐτὴν πρὸ ἔτους ὥμιλησα καὶ ἐγὼ διὰ τὰ περίφημα γυμνάσια τοῦ Δυτικομακεδονικοῦ Ἐλληνισμοῦ, τὰ γυμνάσια Μοναστηρίου, Κοζάνης, Σιατίστης καὶ Κορυτσᾶς, καὶ ἐσημείωσα αὐτό, τὸ ὅποιον ὁ καθηγητής τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Παρισίων Victor Bérard ἔγραψε τὸ 1892, ὅτι μεταξὺ 1878 καὶ 1888, δηλαδὴ ἐντὸς μιᾶς δεκαετίας, ὁ Μακεδονικὸς Ἐλληνισμὸς ἐτοπλασίασε τὸν ἀριθμὸν τῶν σχολείων (ἀπὸ 102 τὰ ἀνήγαγε εἰς 306), τῶν διδασκάλων καὶ τῶν μαθητῶν, καὶ τὸ γεγονός αὐτὸῦ ἀπεκάλεσεν ὁ Ἰδιος γιγαντιαίαν προσπάθειαν (effort gigantesque). Σημειῶ μόνον ὅτι ἡδη τὸ 1830 ἐλειτούργησε τὸ πρῶτον σχολεῖον εἰς τὸ Μοναστήριον, τὸ 1851 ἐπίσης ἴδιωτικὸν σχολεῖον ὑπὸ τοῦ ἐξ Ἀχρίδος ἐξ οὗ προφανῶς κατάγεται ὁ πρὸ ἐτῶν πρόεδρος τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας Δήμυτσα. Σημειῶ μόνον ὅτι ἡ Ἀχρίς ἀπὸ τοῦ 12ου αἰώνος, κατὰ τὸν πρῶτον ὑπουργὸν Παι-

δείας τοῦ βουλγαρικοῦ πριγκηπάτου Jirecek ἥτο τὸ προπύργιον τοῦ Ἐλληνισμοῦ). Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ προκεχωρημένον, τὸ βόρειον προπύργιον τοῦ Ἐλληνισμοῦ, τὸ Κρούσοβον τῶν γονέων μου, ἥδη τὸ 1834 ἰδρυθη ἀλληλοδιδακτικὸν σχολεῖον, τὸ 1845 Ἀρρεναγωγεῖον, ἐκ τοῦ ὅποιον ἀπεφοίτησεν ὁ πατέρας μου, καὶ τὸ 1860 Παρθεναγωγεῖον, ἐκ τοῦ ὅποιον ἀπεφοίτησεν ἡ μητέρα μου. Εἰς τὸ γειτονικὸν Μεγάροβον, ἥδη πρὸ τοῦ 1800, ἐλειτούργει σχολεῖον καὶ ὅμοιώς εἰς τὴν παρακειμένην Μηλόβισταν. Ἀλλὰ περὶ αὐτῶν γράφει σαφῶς δ. Ι. Καλοστύπης, Πελοποννήσιος, ὁ ὅποιος ἐστάλη ἀπὸ τὸ Μακεδονικὸν Κομιτᾶτον Ἀθηνῶν εἰς τὰς Σέρρας ώς γυμνασιάρχης, καὶ, λόγῳ τῆς δράσεώς του, ἀπέδρασε νίκτωρ ἐκ Σερρῶν διὰ νὰ μὴ συλληφθῇ ὑπὸ τῶν Τούρκων. Αὐτὸς ἔγραψεν ἐξ Ἀθηνῶν, δύον κατέφυγεν, δτὶ οὐδεμίᾳ ἐλληνικὴ ἐπαρχία μὴ ἐλευθέρα ἔχει τὰ σχολεῖα τῆς Μακεδονίας.

Ἐν τῷ μεταξὺ τὰς ἔξελίξεις εἰς τὴν ἐπαναστατημένην Ἐλλάδα παρηκολούθει ὅλη ἡ Μακεδονία, ἡ ὅποια καὶ μετεῖχεν εἰς αὐτάς, δχι μόνον διὰ τῆς ἐντάσεως τῆς ἐκπαιδευτικῆς προσπαθείας, ἀλλὰ καὶ διὰ πολεμικῶν ἐνισχύσεων.

Οὕτω τὸ Κρούσοβον μετέσχεν εἰς δλας τὰς ἐπαναστάσεις τοῦ Ἐθνους. Τὸ 1770, κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Ὁρλώφ εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἔστειλεν ἀνταρτικὰ σώματα τὰ ὅποια, μετὰ τὴν ἀποτυχίαν αὐτῆς, καταδιωχθέντα κατέφυγον εἰς Αὐστρίαν καὶ Οὐγγαρίαν. Πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως του 1821 πολλοὶ Κρουσοβίται ἐμινήθησαν εἰς τὴν Φιλικὴν Ἐταιρείαν ὑπὸ τῶν μετὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐμπορευομένων συμπολιτῶν των. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 ἀπέστειλε καὶ πάλιν μετὰ τοῦ Μεγαρόβου πολλὰ μικρὰ σώματα διὰ τῆς Ἡπείρου εἰς τὴν Στρεμέαν Ἐλλάδα καὶ τὴν Πελοπόννησον. Μετὰ τὴν λῆξιν τῆς ἐπαναστάσεως, πολλοὶ τῶν μετασχόντων εἰς αὐτὴν ἀνδρῶν, παρέμειναν εἰς τὸ ἐλεύθερον κράτος, μὴ δυνηθέντες νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὰς ἐστίας των. Τὸ 1854 καὶ 1866 ἐσχηματίσθησαν ἐκ νέου σώματα, ὅπως κατέλθουν εἰς Θεσσαλίαν καὶ Κρήτην, τὸ δὲ 1878 νέα πάλιν σώματα ἐκ 260 ἀνδρῶν ἐτέθησαν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Στεφάνου Δραγούμη, ώς διαμαρτυρία κατὰ τῆς συνθήκης τοῦ Ἀγίου Στεφάνου. Τὸ 1897 πολυνάριθμοι Κρουσοβίται ἐθελονταὶ κατῆλθον διὰ Μοναστηρίου-Κοζάνης-Ἐλασσόνος καὶ προσέβαλον ἐκ τῶν νώτων πολλὰ τμήματα τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, μετὰ δὲ τὸ ἀτυχές τέλος τοῦ πολέμου τούτου πολλοὶ ἐξ αὐτῶν παρέμειναν εἰς τὴν παλαιὰν Ἐλλάδα. Καὶ δὲν ἥσαν δλίγοι οἱ Χαλκιδῖται καὶ οἱ Ὄλυμπιοι, ἀλλὰ καὶ οἱ Μοναστηριῶτες καὶ λοιποὶ Δυτικομακεδόνες, οἱ δποῖοι κατῆλθον εἰς τὴν ἐπαναστατημένην νότιον Ἐλλάδα, λαβόντες μέρος εἰς δλας τὰς μάχας τοῦ Γένους τῆς περιόδου 1821-1828. Ἡσαν αὐτοὶ οἱ δποῖοι, μετὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ νεοελληνικοῦ κράτους, συνέστησαν τὴν Νέαν Πέλλαν, γνήσιοι Μακεδόνες, ἐνωμένοι εἰς μίαν συσσωμάτωσιν, μιαρὰν τῆς ὑποδούλου, ἀκόμη, Μακεδονίας, ἀτενίζοντες πάντοτε πρὸς τὰ ἄγια χώματα τῆς πατρίδος των. Καὶ εἶναι

χαρακτηριστικὸν τὸ ποίημα τοῦ Ἀλέξ. Σούτσου διὰ τὸν Μακεδόνα ἀγωνιστήν, ὃ δοποὶς ἔφθασε πρὸ τῶν ἑλληνουρχικῶν τότε συνόρων, πιθανῶς εἰς τὸ σημερινὸν Στόμιον, παρὰ τὰ Τέμπη, διὰ νὰ ἔδῃ τὴν Μακεδονίαν δι’ ὑστάτην φοράν:

*Κι ἐκεῖνος μὲ γυμνὸ σπαθὶ κραυγάζει· «Ἄφοῦ ξένος
καὶ εἰς αὐτὸ ἀπέμεινα τὸ ἴδικό μου Γένος.
Ἄφοῦ, πατρίς μου ἀθλία, πατρίς-Μακεδονία,
παντοτινὴ τὸ στῆθος σου βαρύνει τυραννία,
ἀνδρεία, καθὼς ἔξησα μὲ μένει ν' ἀποθάνω».
Καὶ εἰς τῶν Τούρκων ἔπεσε· τὴν φυλακὴν - φρουρὰ ἐπάνω.*

Τοιουτορόπως, ὁ ἀπὸ τοῦ 1821 ἀρχάμενος ἀγών τοῦ Ἐθνους πρὸς ἀπελευθέρωσίν του, διὰ τῆς ἐπαναστάσεως κατ' ἀρχὴν εἰς τὴν Μολδοβλαχίαν, ἔνθα ἐκυριάρχει ὁ Ἑλληνισμὸς μὲ τὰ περίφημα σχολεῖα του, τὰς περιφήμους ἐκκλησίας του, τὸν Φαναριώτας ἡγεμόνας του καὶ δόπου λάθη πολιτικῆς καὶ στρατηγικῆς ὠδήγησαν εἰς τὴν θυσίαν τοῦ Ἱεροῦ Λόχου τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὅψηλάντου εἰς τὸ Δραγατσάνι, αὐτὸν τοῦ Λόχου, ὃ δοποὶς ἀπετελεῖτο ἐκ τῆς ἀφρόκρεμας τῶν Ἑλλήνων γυμνασιοπαίδων καὶ φοιτητῶν τῶν Ἀκαδημιῶν τοῦ Βουκουρεστίου καὶ Ἰασίου, ὡς καὶ ἐμπόρων, βιοτεχνῶν, καὶ ὑπαλλήλων τῶν ἐμπορικῶν πρακτορείων καὶ ἄλλων νεαρῶν τῆς περιοχῆς, αὐτὸς λοιπὸν δὲ ἀγών συνεχίσθη εἰς τὴν Νότιον Ἑλλάδα, τὴν Πελοπόνησον καὶ τὴν Ρούμελην, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Μακεδονίαν μὲ τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὴν Νάουσαν καὶ τὴν Χαλκιδικήν, ἀλλὰ καὶ τὸ Λιτόχωρον καὶ τὸ Μπούρινον Κοζάνης, διὰ νὰ καλύψῃ μὲ τὰς μεγάλας θυσίας τῶν μαχητῶν τοῦ ἔθνους τὸ μεγαλύτερον τμῆμα τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Θὰ μοῦ ἐπιτρέψετε νὰ τερματίσω μὲ τὸ ἔξῆς περιστατικόν: πενήντα ἔτη μετὰ τὴν μάχην εἰς τὸ Μανιάκι, δόπου ἐθυσιάσθη ὁ Παπαφλέσσας, κάποιος περιηγητὴς ἐπεσκέφθη τὸ τοπίον, διὰ νὰ τὸ γνωρίσῃ ἐκ τοῦ πλησίον. Μὲ κατάπληξίν του εἶδεν ὅτι τὸ τοπίον ἦτο γεμάτο ἀπὸ κόκκαλα, διασκορπισμένα ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, κάτασπρα ἀπὸ τὸν καιρὸν. Ἡσαν τὰ κόκκαλα τῶν πολεμιστῶν τοῦ Παπαφλέσσα. Ἐπὶ πενήντα ἔτη ἀταφα εἰς τὸν ἥλιον, τὸν ἀέρα, τὴν βροχὴν καὶ τὰ χιόνια. Ποιὸς νὰ τὰ θάψῃ; Ποιὸς ἰερεὺς νὰ τὰ εὐλογήσῃ;

Καὶ ὅμως ἀπὸ αὐτὰ τὰ κόκκαλα καὶ τὰ κόκκαλα τοῦ Μεσολογγίου, τῶν Ψαρῶν, τῆς Κάσου, τῆς Κρήτης, τῆς Χαλκιδικῆς καὶ τῆς Ναούσης, τὰ κόκκαλα τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά, ξεπετάχθηκε ἡ ἐλευθερία τῶν Ἑλλήνων, καὶ αὐτὰ ἔμειναν ἀθάνατα, διότι ὁ Διονύσιος Σολωμὸς ἐφρόντισε νὰ τὰ μνημονεύσῃ δι' ὅλας τὰς ἐπερχομένας γενεάς.

ΕΚΤΥΠΩΣΗ
ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Α. ΑΛΤΙΝΤΖΗΣ
ΚΑΜΒΟΥΝΙΩΝ 2-4
ΤΗΛ. 2310 221.529, 222.965, ΦΑΞ 242.440
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

ΤΗΛ. 2310 795.927, 795.928, ΦΑΞ 569.792
ΒΙ.ΠΕ.Θ. - ΣΙΝΔΟΣ